

УДК [271.2+272]: 001. 18

І. Р. Лазоревич, магістр релігієзнавства

ФУТУРОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОСЛАВ'Я ТА КАТОЛИЦИЗМУ

У статті йдеться про важливість врахування релігійності як феномену у вивченні майбутнього. Автор спробував визначити специфіку есхатології, як вчення про майбутнє, у християнстві, а також визначити її вплив на формування світогляду людини. Доводиться помилковість звинувачення, що релігія та наука суперечать одна одній, натомість звертається увага, що не боротьба, а саме єдність першого і другого зможе розв'язати проблеми, які вже стали на порозі.

Ключові слова: футурологія, есхатологія, майбутнє, глобальні проблеми, християнство, католицизм, православ'я, прогрес, наука, техніка, релігія.

Майбутнє нібито десь далеко, за горизонтом, і нам ні за яких умов не зустрітися з ним "лоб в лоб". Здається, ми собі доживемо, понищимо природу ще трохи, а "після нас – хоч потоп". Однак, думати так – помилково

і неприпустимо. Майбутнє уже стоїть на порозі і готове постукати в наші двері. Але чи готові ми?

Усвідомлення своєї скінченності – ось з чим зіткнулася людина у XXI столітті (йдеться про глобальні проблеми, загрозу екологічної катастрофи, ядерну катастрофу, техногенні аварії і т. д.), – усвідомлення, яке переводить питання есхатології, себто уявлення про майбутнє, зокрема у християнстві, в практичну площину. Антропологічні виміри есхатології виступають неодмінною передумовою творчої активності і відповідальності людини.

Власне, і релігія, і філософія, і наука накопичили значний інтелектуальний досвід постановки і рефлексії проблем кінця існування світу і людини. Звернення до цього досвіду і є основним завданням нашого дослідження.

Чому ми розглянули у статті насамперед релігію? Чому не лише науку? Не футурологію, яка б чи не найпершою мала шукати відповіді на питання, зумовлені виникненням глобальних ризиків? Тому що ні наука, ні технологія не створила людині проблем, розв'язання яких вона шукає. Людина сама спровокувала їх, нехтуючи природою та експлуатуючи її, а також втративши будь-які моральні орієнтири. В цьому й полягає актуальність нашої теми – неминучість відповідальності за необдумані вчинки стимулює до вивчення проблеми майбутнього під різними кутами зору, і голос церкви тут може відіграти якщо не ключову, то знакову роль.

Існує достатня джерельна база, яка дозволяє вивчати проблему в цілому та її основні напрямки. Зокрема, це фундаментальні дослідження таких авторів, як І. Бовікін, М. Епштейн, М. Кайку, Л. Лаудан, С. Лем, Е. Тофлер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Е. Араб-Огли, С. Аверинцев, О. Бауер, М. Батін, Р. Докінз, С. Капіца, Дж. Мартіно, Х. Яннарас та інших. Також, звужуючи вивчення загальної проблеми до конкретніших питань прогнозування тенденцій майбутнього, варто використати публікації, зокрема статті І. Владленової, Ю. Воробйова, Е. Гідденса, Л. Закла, В. Лазарева, І. Лойфмана, А. Тюрінга, Б. Картера та інших.

Ціль статті – спроба подати синтетичну картину уявлень про майбутнє, наявних у основних християнських вченнях і в науці – як класичній, так і некласичній. Також до елементів новизни віднесемо вплетення згаданих наукових і релігійних ідей в актуальний пласт суспільної свідомості, для пояснення того, як побутують складні футурологічні ідеї в сучасному суспільстві і осмислення того, якими є, виходячи зі сказаного вище, тенденції розвитку цивілізації, зокрема того, чи несуть вони в собі духовний, людиномірний зміст чи навпаки, є суто технологічно детермінованими.

На думку російського філософа С. Нижнікова, проблеми сучасності можна звести до трьох основних:

1. Можливість знищення людини в світовій термоядерній війні;
2. Можливість всесвітньої екологічної катастрофи;
3. Духовно-моральна криза людства [8, с. 59].

Що цікаво, при вирішенні третьої проблеми дві перші можуть автоматично отримати розв'язання. Адже духовно і морально розвинута людина ніколи і нізащо не вживатиме насилля ні до іншої людини, ні до природи. Власне, глобальні проблеми виростають у свідомості. Однак, звинувачувати у цьому технічний прогрес – помилково, адже за період з 3500 року до н. е, тобто, фактично з моменту виникнення древніх цивілізацій, відбулося 14530 війн, тобто бажання нищити притаманно людині і без техніки.

То що залишається релігії? У нашому випадку, конкретно, християнству? Методом історичного екскурсу знайти історично-безпрецедентну ситуацію, яка й стала

поштовхом до втрати релігійності а також спробувати, за допомогою релігійних есхатологічних настроїв, повернути людині віру. Однак, ця проблема зараз мало досліджена, зокрема, на теренах України.

В очікуванні майбутнього, незалежно від того, чи есхатологічного, чи утопічного, присутня подвійність; а саме подвійність страху перед майбутнім і надії на майбутнє. В свідомості сучасної людини, яка віддзеркалює цю подвійність, формуються два протилежних полюси ставлення до майбутнього: почуття страху перед наближенням знищення людини і світу і почуття надії на подолання гострих протиріч, на перехід людства на більш високий рівень розвитку. В іудео-християнській есхатології почуття надії пов'язується з набуттям справжнього смислу історичного існування, здійснення людиною свого призначення.

Тільки не всі розуміють, що майбутнє починається у теперішньому. Проте, наше теперішнє повне протиріч. Розвалюється інститут сім'ї, розмивається розуміння дружби. Е. Тофлер приводить аргументи, що "на кожні два шлюби – одне розлучення". Шлюбні комуни, проституція, неймовірно детальна усвідомленість про наркотичну залежність школярів, злочинність, масова деморалізація – ось які показники зростають у сучасному суспільстві.

Появляється маса "стилів життя", які перевершують один одного екстравагантністю та епатажністю. Зростає безробіття – і не тому, що гостра нестача робочих місць, а тому що люди просто не хочуть працювати.

ЗМІ – преса, радіо, телебачення – набивають свідомість безглуздими програмами і безцеремонно маніпулюють людською особистістю. Мистецтво стає "іпокою одноразового використання", а наука хоче залити масовому отупінню людей міцний фундамент. Не дуже привабливо все це з огляду на ті сподівання, які ніс свого часу науково-технічний прогрес.

Такий "прогрес" водночас актуалізував бажання вивчати майбутнє та говорити про нього не тільки у наукових колах, а й у колах духовенства. У суспільстві іноді побутує думка, що релігія вважає науково-технічний прогрес витівками диявола і уникає розмов про майбутнє. Однак, якщо розглянути це питання глибше – помітимо, що релігія аж ніяк не заперечує прогрес, просто заохочує до чіткого визначення його меж, а ще має сформовані і сталі уявлення про майбутнє.

Коли ми ставимо перед собою питання про прогнозування майбутнього, передбачення, ми в першу чергу повинні обрати в якій системі координат розглядаємо хід історії. Це, зазвичай, не враховують, вдаючись або до наукової футурології, або до емоційних релігійних пророцтв.

Однак, християнство відрізняється від інших релігійних традицій, у нього свій погляд на смисл і напрямки історії. З однієї сторони, християнство запозичує з іудаїзму ідею односторонньої деградації, яка починається з моменту вигнання праотців з раю і закінчується Апокаліпсисом. Однак, різниця з іудаїзмом в тому, що християнство дає людям надію на спасіння у народженні Ісуса Христа. Сенс життя у очікуванні Страшного Суду, і саме він покладає кінець історії. Така модель відрізняється від песимізму іудаїзму, від циклічних релігій (індуїзму, буддизму), від еволюціозму.

Апокаліпсис дає жахливу картину останніх часів: торжество Антихриста, катастрофи, страждання. І в момент піку цього жахливого процесу явиться у світі сам Спаситель, але не як людина, а як Бог. В ранкових трітійних тропарях кажемо: "Несподівано Суддя прийде, і вчинки кожного виявляться; тому зі страхом взиваймо опівночі: Свят, Свят, Свят еси, Боже, молитвами Богородиці помилуй нас. Господи, помилуй".

Звичайно, науково-технічний прогрес у християнстві не заохочується, однак, чи можна вважати науково-технічний прогрес витівками диявола?

Тому що, коли піднімається питання про ставлення церкви до науки, люди найчастіше згадують певні події, які відбулися в XVII столітті на Заході (ставлення до геліоцентричної теорії). При цьому, більшість людей має неточні і зіпсуті уявлення. Згадаємо історію. З Античних часів загальноприйнятою була геліоцентрична система світу, вдосконалена Клавдієм Птолемеєм в роботі "Альмагест". Переворот в поглядах відбувся тоді, коли була висунута система, в якій центральне місце зайняло Сонце. Це відкриття зробив Микола Коперник, а він був представником не наукового товариства, а якраз Церкви – Микола Коперник був каноніком (священнича посада при єпископі) Фраснбурзького собору. Його підтримав кардинал Канульський Микола Шанберг і Тилеман Гізе, єпископ Кульський, він же й забезпечив публікацію "Про обертання небесних тіл". І з 1543 по 1633 роки ця теорія поширювалася. Однак, у 1613 році Галілео Галілей опублікував різкий полемічний твір, що звернуло на нього увагу інквізиції, яка заборонила деякі його роботи, що містили геліоцентричні ідеї. Ставлення до трактату Коперніка залишалось таким же. Коли кардинал Маффео Барберіні, з яким Галілей добре був знайомий, став Папою Урбаном VIII, вчений прибув до Риму. Папа дружньо прийняв його і написав лист покровителю Галілея герцогу Тосканському, в якому хвалив вченого. Однак Галілей, незважаючи на дружнє ставлення до нього Папи Урбана VIII, випустив працю "Діалог про дві найважливіші системи світу: Птолемея і Коперніка" в якій Папу було зображено смішним дурнем під ім'ям Симпліціо. Коли Папа про це дізнався, то розгнівався. Галілей був поміщений у в'язницю, де відмовився від геліоцентричної теорії, яку інквізиція визнала ерессю. Помер вчений власною смертю в своєму маєтку Арчетрі поблизу Флоренції.

Для узагальнення приводимо уривок з цієї праці:

"Симпліціо. Я назвав би простим рухом те, що відбувається з простим тілом, а змішаним те, що відбувається зі складним тілом.

Сарредо. Воістину чудово. Як же ви міркуєте, синьйор Симпліціо? Вам би хотілося, щоб простий чи складний рух навчили мене розрізняти, які тіла є простими, які змішаними, а тепер хочете щоб я, виходячи з простих і змішаних тіл, навчився розпізнавати, який рух є простим і який складним, – чудовий прийом, щоб ніколи не змогли розібратися ні в русі, ні в тілах" [3, с. 43].

Оскільки, іноді церкву звинуватують на рахунок незнання науки, слід зауважити, що не все, що винайдене в науковій сфері, несе в собі якусь цінність і не завжди воно веде до точних висновків.

Великий вчений, який зробив фундаментальне відкриття в математиці і фізиці – Блез Паскаль, – писав: "Науки мають дві дотичні між собою крайності: перша – це повне природне незнання, в якому перебувають всі люди при народженні; іншої крайності досягають великі душі, які, опанувавши все доступне знання, переконаються, що вони нічого не знають і, таким чином, приходять до того ж незнання, з якого почали. Але це незнання вчене, свідоме. Ті ж, що вийшли з природного незнання і не досягнули незнання свідомого, приймають деякий відтінок самовдоволеного знання і розігрують з себе знаючих. Вони бентежать світ і про все судять гірше за інших" [9, с. 35].

Однак, саме суспільство ставить до Церкви не як до закладу, який пропугує науку і техніку, а як до місця, яке єднає з трансцендентним, таким, яке пов'язане з Законом Божим. Однак, це не означає, що церква пасивна і не має

бажання займатися наукою. Тому і в далекому минулому, і у відносно недавні часи можна знайти достатньо багато вчених, які були б глибоко віруючими людьми, а потенційно такі повинні з'являтися і в майбутньому.

Наприклад, на могилі знаменитого вченого Ісаака Ньютона можна прочитати епітафію: "Тут спочиває сер Ісаак Ньютон, який майже божественною силою розуму пояснив, за допомогою математичного методу, рух і форму планет, шляхи комет і приливи океанів. Він досліджував відмінності світлових променів і різні властивості кольорів, що їх супроводжують, про які раніше ніхто не підозрював. Стараний, хитромудрий і вірний тлумач природи старовини і Святого Письма, він стверджував своєю філософією велич Всемогутнього Творця, а вдачею насаджував необхідну Євангелієм простоту" [7, с. 192].

Тобто, тільки через неповне знання в сфері науки чи Слова Божого можна "стверджувати, що наука і Біблія заперечують одне одного. Але при правильній інтерпретації стає ясно, що між ними існує абсолютна гармонія". [11, с. 11]. Біблія – це джерело інформації, яка дає нам повне і гармонійне бачення всього існуючого. Для християн це вище знання, вищий авторитет. Проблема виникає тільки тоді, якщо хтось хоче пояснити світ, опираючись тільки на принципи науки. В цьому випадку йому буде не вистачати карти, по якій можна знайти істину. Наука ж, хоч і не безпосередньо, повинна наближати нас до Господа. Як сказав вчений Мервін Максвелл: "наука не намагається довести існування Бога, тим не менше завжди пропонує нам докази Його існування" [11 с. 599].

В християнській історії більшість відомих європейських вчених були віруючими. Вчений і християнин мирно співіснували в одній людині. Більше того, багато священників були великими вченими. Наприклад, священник Микола Коперник, який окрім того був астрономом, математиком, механіком, економістом, каноніком епохи Відродження, найбільш відомий своєю геліоцентричною системою світу, яка заклала підвалини першій науковій революції; настоятель монастиря і великий біолог, засновник вчення про спадковість, що стало першим кроком на шляху сучасної генетики, абат Грегор Іоан Мендель; священник і геолог Павло Флоренський, та інші.

Та власне і наука, і релігія крокували поруч, якщо не вважалися єдиним цілим, протягом усієї світової історії.

В епоху сьогодення можна зіткнутися з дуже упердженим ставленням до православної церкви, яка, мовляв, заперечує користь технічного прогресу і всяку діяльність, не спрямовану на духовне і моральне вдосконалення.

І справді, пише Іларіон:

"Запитаєте Ви талановитого юнака-семінариста, чому він віддав перевагу духовній академії? Він скаже, що в академії все нудно, схоластично, мляво, тому що тут немає справжньої науки. Але хіба це так? Невже вивчати складне заняття про опір матеріалів, вести практичні заняття з вигнутими балками, – невже все це більш життєво, цікавіше і більш науково, ніж вивчати слово Боже, де на кожній сторінці зачіпаються і вирішуються самі болючі питання душі людської?" [5, с. 11].

В науці існують безумовно прийнятні всіма вченими вихідні положення (постулати), які не можливо довести емпірично, але вони реальні і необхідні для створення теоретичної системи думки. Природознавство має принаймні два таких постулати: по-перше, реальність буття світу, по-друге, закономірність світоустрою і пізнаваність світу людиною. Уже тут можна бачити зв'язок постулатів науки з догматами церкви. Ці догмати відкриті церкві Самим Спасителем, їх істинність пізнається кожним віруючим в досвіді віри і церковного життя, таїнствах, молитві, але не в теоретичних доказах.

Проблемою сучасного діалогу науки і релігії є те, що серед віруючих людей бажання людини пізнати світ науковими методами розглядається як втручання в замисел Творця, або навіть як діяння "за нашіптуванням диявола". Це частково пов'язано з стрімким розвитком біотехнологій, і це частково виправдано. Однак, деякі знахідки науки є потрібними і заперечення їх, зокрема священниками, може показати певну некомпетентність [4, с. 12].

Продемонструвати можливість конструктивного діалогу науки і богослів'я можна за допомогою сучасної космогонії. Згідно з даними сучасної науки, наш Всесвіт виник у результаті Великого вибуху приблизно 13,7 мільярдів років тому.

Модель Всесвіту здавалася вченим настільки незвичайною, що Альберт Ейнштейн прямо заперечив одному із засновників моделі Всесвіту, абату Жоржу Леметрі, сказавши: "Ваші підрахунки правильні, але ваше розуміння фізики огидне". Пізніше Фред Хойл, англійський космолог та астрофізик, бажаючи уникнути будь-якої дискусії про початок Всесвіту, запропонував модель стійкого стану, яка, однак, була спростована спостереженнями. З точки зору Леметра, науковий і релігійний шляхи говорять на різних мовах, стосуються різних областей, обидва ці шляхи рухаються паралельно до однієї і тієї ж істини – трансцендентної реальності Бога. В інтерв'ю журналісту Ейкману щодо того, як можна бути католицьким священником і вченим одночасно, Леметр відповів, що оскільки існує два шляхи осягнення істини, він вирішив піти обома. У західній культурі, як вказує канадський філософ і богослов Б. Лонерган, сформувалися дві макропарадигми – середньовічна парадигма, вкорінена в релігії, і сучасна парадигма, вкорінена в науці.

Для того, щоб зрозуміти як на майбутнє дивиться християнство, потрібно, перш за все, розглянути термін "есхатологія". Есхатологія – система релігійних поглядів і уявлень про кінець світу і життя після смерті, про долю Всесвіту і перехід його у якісно новий стан. Однак, у нашій роботі ми робимо акцент саме на християнській есхатології – розділі есхатології, який відображає погляди християн на питання про Кінець Світу та Друге Пришестя Христа. Християнська есхатологія поділяється на загальну і особисту. Загальна говорить про долю світу, особиста про долю кожного в кінці історії.

Православне християнство визначає настанову на конкретну точку – есхатон – в вигляді "суду". Цей образ наявний в Біблії і він зображує відповідальність людини перед Творцем. Усвідомлення світу обмеженим, заснованим таким від самого початку, зумовлює абсолютне відторгнення уявлень про безкінечність світу. Яка може бути безкінечність у тому, що створено безкінечним Творцем? Есхатологія вчить, що "суду" передуватиме "воскресіння". А після нього прийде вічне царство або ж царство Небесне. Тобто, на ділі, православна есхатологія позитивна. Сама логіка усвідомлення кінця світу, за яким починається нове життя, визначає поведінку християнина, в принципі.

"Очікую воскресіння мертвих і життя budouчого віку" – так сказано у символі віри і така загальна християнська віра. Реальне життя – дорога до вічного Царства.

В православ'ї важливе місце займає молитва за померлих, адже вона може полегшувати стан грішних душ і визволяти їх, а також впливати на саму душу, в якій з'являються сили для засвоєння прощення.

У цій молитві добре видно есхатологічні настрої християн: "... Там вони перебувають до часу загального воскресіння, яке настане після другого пришестя Сина Божого, коли за Його словом душі померлих знову з'єднаються з тілом, – люди оживуть, воскреснуть. І тоді всі отримають за заслугами: праведні – Царство Небесне, блаженне, вічне життя, а грішники – вічну кару; гріхи вільні – гріхи, вчинені з власної волі; невірні – поза волею, з примусу або з невідання; Царство Небесне – вічне блаженне життя з Богом".

У католиків таких молитов більше, адже їхньою особивістю є віра в чистилище. Догмат про чистилище сформувався поступово в XIII–XV століттях, зокрема, в працях Томаса Аквінського. Перша дискусія про це чистилище згадується у 1231 році, а доктринально цей термін з'явився у 1254 році за папи Інокентія IV. Церковне вчення про чистилище сформувалося на II Ліонському Соборі в 1274 році, а саме слово з'явилося після Флорентійського собору в 1439 році. Згідно з вченням Католицької церкви про чистилище, людина, яка була хрещеною, але зробила гріх, який не відпустили до її смерті, підлягає тимчасовому покаранню в чистилищі [6, с. 235–237].

Наприклад, літанія за душі померлих вірних унаочнює віру в цей догмат: "... Святі Ангели Хоронителі, моліться за душі, що терплять в чистилищі. Святі Патріархи і Пророки, моліться за душі, що терплять в чистилищі. Святі Апостоли і Євангелісти, моліться за душі, що терплять в чистилищі. Святі Учні Господні, моліться за душі, що терплять в чистилищі. Святі Мученики і Мучениці, моліться за душі, що терплять в чистилищі..."

Православна церква розрізняє можливість трьох станів в загробному світі: рай, пекло з можливістю визволення, пекло без можливості визволення. Догмата про чистилище, який наявний у католиків, у православ'ї немає.

Відкритим у християнстві досі є питання про вічність пекельних мук. Здавна сумнівалися у цьому, вважаючи, що це педагогічний засіб виховання душі. Тому й утворилися два напрями есхатології: ригористичний – в якому стверджується, що муки будуть безкінечні; другий – який заперечує цю ідею, сповідуючи остаточну перемогу Царства Божого. Цю ідею підтримали і Ориген, і Григорій Ніський. Тим не менше, у католиків є доктринальне визначення вічності мук, тому місця для апокаліпсису тут немає. Однак, у православ'ї такої доктрини немає і питання це поки не закрито. І ніяким ригоризмом не можна усунути надії, яку дав Апостол Павло у своєму посланні до Римлян, мовивши: "Які невідомі присуди Його, і недосліджені дороги Його".

Однак, ми вивчили історичний погляд на проблему, а сьогодні образ світу формується не так особистому спілкуванню, яку медійному. Все сприймається через призму ЗМІ, що провокує переоцінку традиційних систем цінностей.

Християни стверджують, що світ – свідчення Божої благодаті, однак, для людей, які стоять на шляху гріховного життя, світ є зброєю гніву Божого. Той, хто створив світ для щастя, – використовує його і для покарання: природа повстала проти людини, виникають всілякі біди і катастрофи. Таким чином, буття світу включене в наші есхатологічні уявлення [12, с. 554].

Наприклад, телебачення. Сучасні люди вважають, що у випадку, якщо відбудеться щось важливе, про що слід знати – це обов'язково покажуть по телебаченні. Якщо про це не говорять – отже, не слід брати це до уваги. Сьогодні це називається відкрите інформаційне суспільство.

Образ сучасного світу у службах новин складається з війн, катастроф, криміналу, політичних і соціальних конфліктів, що робить проповідь християнських цінностей неймовірно важкою, і все менше людей спішать підставляти другу щоку, коли їх вдарили.

І ці новини, по суті, є найяскравішою ілюстрацією слів Спасителя із Євангелія від Матвія: "... Також почувте про війни і про військові чутки. Глядіть, не жахайтеся; бо має все це статися. Але й це ще не кінець. Бо повстане народ на народ, і царство на царство, і буде голод, і моровиця, і землетруси по краях; Але все це лише початок пошестей" [1, с. 1835].

То, може, досить ігнорувати релігію, ледь зачувши технологічний прогрес? Може, не треба зрікатися Бога, бо людина сама скоро стане Богом, винайшовши штучний інтелект?

Якщо подумати, чим могли тішитися наші далекі предки? Тим, що вони освоїли нову технологію укладання до-

роги, або винайшли нові, більш міцні тканини, або удосконалилися в кораблебудуванні? Ні, вони раділи тому ж, чому радіємо ми: красі світу, любові, добру, шляхетності, що живуть в людській душі. Про що вони плакали? Про те, що листи з Греції друзям в Єгипет йдуть занадто довго, а поїздка туди занадто важка? Про те, що не можна приготувати їжі в мікрохвильовій печі, а потім зберігати її в холодильнику? Про те, що не можна полетіти на Місяць і висадити туди місяцехід? Ні, вони плакали про те ж, про що плачем ми: про тлінність земного буття, про метання людської душі, про самовладдя гріховних пристрастей, що обдурюють світ. Тому-то і вічні шедеври мистецтва, що вони говорять про вічні проблеми людини, а значить, жодної з цих проблем науково-технічний прогрес не вирішив. Чого ж все-таки ми досягли?

Більшість людей, як і раніше, метушаться, добуваючи хліб, а деяким, як і колись, потрібно важко працювати. Як тоді, так і тепер є люди, які примудряються не завдавати собі клопоту і жити за рахунок інших. Єдина помітна зміна – це заміна фізичної праці розумовою. І от, замість втомлених м'язів у нас нервові зриви.

Наука ніколи не повинна зупинятися в своїх дослідженнях, вона повинна прагнути пояснити якомога більшу кількість явищ. Але при цьому необхідно пам'ятати, що, навіть якщо наука виявиться здатною збагнути весь матеріальний світ, сфера нематеріального залишиться для неї закритою. Отже, вчений повинен бути досить обережний у філософських висновках з відомих йому фактів. Особливо небезпечний в науці догматизм, який не тільки вторгається в чужі їй сфери, а й гальмує її розвиток.

За своєю сутністю наука нейтральна щодо релігії та філософії. Так, вчення Платона виникло в античному світі, але, як показав Вернер Гайзенберг, ідеї платонізму не втратили своєї цінності і в наші дні. Відкриття людиною світу прекрасного в мистецтві і відкриття світу духовного в релігії не може і не повинне перешкоджати відкриттям науки в матеріальній сфері [10, с. 27].

Релігійне мислення нерідко використовує наукові методи для розкриття і осмислення інтуїтивного релігійного досвіду, але воно може обходитися і без цих методів. Точно так і наука може розвиватися під знаком релігійного світогляду, а може залишатися і поза ним.

Наука грає в людському житті обмежену роль. Зокрема, вона поза мораллю. І людина, яка робить досліді над тваринами чи людьми, і вчений, який ризикує своїм життям в процесі експерименту, – однаково належать науці.

Релігія дає людині знання про те, для чого вона живе і як вона повинна жити. Наука не може відповісти на ці питання, вона просто хоче дізнатися як влаштований матеріальний світ. Сфера науки – переважно сфера інтелекту. Релігія ж – за словами французького філософа Еміля Бутру – пропонує людині багатше і глибше життя [2, с. 180].

Таким чином, наука і релігія – два шляхи пізнання реальності, повинні не просто бути незалежними сфе-

рами, але в гармонійному поєднанні сприяти загальному руху людства по шляху до Істини.

Але куди ми рухаємося?

Незважаючи на зусилля найрозумніших людей людства, величезний багаж здобутих знань, безліч технологій не спростили життя, хоч видається, що ми жити не зможемо без технічних нововведень. Достоєвський писав свої твори вручну, Толстой друкував на друкарських машинах, а сьогодні будь-який першокласник легко набирає друкований текст на своїх гаджетах.

І людина, яка з однієї сторони підкорила природу, з іншої порушує рівновагу світу. Тут знову доречно згадати техногенні і екологічні катастрофи. Це і забруднення середовища, і втрата енергетичних ресурсів, і знищення тваринного та рослинного світу. Техногенна зміна клімату привела до того, що вже сьогодні новини рясніють повідомленнями про стихійні лиха. Нескінченні повені, лавини, тайфуни, виверження, землетруси. І нехай прогрес дав людині потужні засоби захисту від стихійних лих, він же й зробив людину більш вразливою. Адже тепер наше нормальне життя залежить від безлічі речей: транспорту, зв'язку, енергопостачання, водопостачання, каналізації і т. д., а все це піддається руйнівним ударам стихії. Стихії, на яку впливає молитва?

Список використаних джерел:

1. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту (переклад Івана Огієнка) / Українське біблійне товариство, 2006 р., 1375 с.
2. Бутру Э. Наука и религия в современной философии / Э. Бутру. пер. Базарова В. // – СПб. : Изд-во "Шиповник", 1910. – 360 с.
3. Галилей Г. Диалог о двух системах мира / Г. Галилей – М. ; Л. : ГИТТЛ, 1948 г. – 147 с.
4. Владленова И. В. Эвристическая роль принципа красоты в науке [Текст] / И. В. Владленова // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ" : Актуальные проблемы развития украинского суспільства. – №30. – Вестник НТУ "ХПИ", 2011.
5. Илларион (епископ Венский и Австрийский). Эсхатология преподобного Исаака Сирина в свете православного предания / Богословская конференция Русской православной церкви "Эсхатологическое учение церкви" Москва, г/к "Даниловский" 14-17 ноября 2005 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа до джерела: <http://theolcom.ru/doc/day3.sect1.01.epr.Hilarion.pdf>
6. Католическая энциклопедия. – М. :Изд. францисканцев, 2013. – Т. 5. – С. 235-237.
7. Нейфах Г. Взаимоотношения науки и религии/ Прот. Георгий Нейфах. – М. : Правило веры, 2005. – 53 с.
8. Нижников С. А. Глобальные проблемы современности // Философия : учебник для вузов / Сергей Анатольевич Нижников. – М. : Велби : Проспект, 2006. – С. 370-383.
9. Паскаль Б. Мысли о религии/ Блез Паскаль, Перевод с французского: С. Долгова – М. : Типография И. Д. Сытина и Ко, 1892. – 324 с.
10. Сорокина А. А. О взаимосвязи представлений о смерти с типом культуры / А. А. Сорокина // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Серия: Общественные науки. – 2009. – № 1.
11. Уайт Э. Патриархи и пророки/ Элена Уайт – М. : "Источник жизни", 1994. – 1261 с.
12. Чапнин С. В. Христианская эсхатология в зеркале СМИ: мифы, катастрофы, "плохие новости" / Богословская конференция Русской Православной Церкви "Эсхатологическое учение Церкви", Москва, 14-17 ноября 2005 г. Материалы. – М., 2006. – С. 554–563.

Надійшло до редакції 06.11.16

Лазоревич И. Р.

ФУТУРОЛОГИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ ПРАВОСЛАВИЯ И КАТОЛИЦИЗМА

В статье идет речь о важности учета религиозности как феномена, в изучении будущего. Автор попытался определить специфику эсхатологии, как учения о будущем, в христианстве, а также определить ее влияние на формирование мировоззрения человека. Кроме этого, принимается во внимание ложное обвинение, что религия и наука противоречат друг другу, однако, на самом деле, именно их единство, а не борьба сможет решить проблемы, явившиеся на пороге нашего будущего.

Ключевые слова: футурология, эсхатология, будущее, глобальные проблемы, христианство, католицизм, православие, прогресс, наука, техника, религия.

Lazorevych I. R.

CONCEPTS OF FUTURE AT THE ORTHODOXY AND CATHOLICISM

In the article we tried to explain how important is religious sense as a phenomenon in the study of the future, tried to determine the specifics of eschatology, the doctrine of the future of Christianity, and determine her influence on the formation of a person's world. Furthermore, we taking into account the false accusation that religion and science contradict each other, but we all understand, that only the the unity of the first and the second will be able to solve the problems that stood on the threshold of our future.

Keywords: futurology, eschatology, future global challenges, Christianity, Catholicism, Orthodoxy, progress, science, technology, religion.